

Projecte de l'Inventari del Patrimoni Cultural Immaterial de les Terres de l'Ebre

Sumari

1. Precedents
2. Què és
3. El per què de l'inventari
4. Objectius
5. Com s'elaborarà l'inventari
6. Fases del projecte
7. Mapa d'acció del projecte
8. Organigrama
9. Pressupost

Precedents

El 1972 la UNESCO va aprovar la Convenció per a la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural, que introduïa per primer cop la dimensió universal a tot aquell patrimoni que es considera que atresora un valor humà excepcional, i que per tant il·lustra i representa no només la cultura de la zona on s'ubica sinó la dimensió cultural de la humanitat en la seva totalitat, especialment en relació al patrimoni natural i històric.

Aquesta Convenció fou seguida posteriorment per la Recomanació sobre la Salvaguarda de la Cultura Tradicional i Popular l'any 1989, i per la Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural de l'any 2001.

No va ser fins l'any 2003 que la UNESCO va aprovar la **Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial** (PCI), ratificada per l'Estat espanyol l'any 2006.

L'aprovació de la Convenció de PCI va representar una evolució natural del propi concepte de patrimoni i els seus plans i accions de gestió i conservació, evolució que ha anat incorporant paulatinament la consideració que, més enllà de les grans produccions històriques, artístiques i monumentals de les diferents cultures i civilitzacions, existeix un patrimoni col·lectiu que s'expressa a través de les diferents formes de relacions socials que les persones estableixen entre elles i entre aquestes i el seu medi físic més proper. És el patrimoni cultural immaterial.

Així, al llarg del anys es va passar de valorar les "coses" i les manifestacions materials de la cultura a tenir en compte que les persones, la seva vida quotidiana i els processos socials dels que formen part també formen part del patrimoni.

Un cas d'èxit de contribució al Patrimoni Cultural Immaterial és el Projecte Metodologia per a l'Inventari del patrimoni Cultural Immaterial a les Reserves de la Biosfera: l'experiència del Montseny. El projecte va ser impulsat entre els anys 2009 i 2012 pel Centre UNESCO de Catalunya en col·laboració amb la Reserva de la Biosfera del Montseny, el Museu Etnològic del Montseny (Arbúcies) i la Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

El desembre de 2013, aquest projecte fou reconegut per la UNESCO com un bon exemple de contribució del PCI al desenvolupament sostenible i inscrit en el Registre de Programes, Projectes i Activitats que reflecteixen millor els principis i objectius de la Convenció.

Mans de dona cosint un cabasset amb pauma. 2006. Pepa Subirats

Què és

La Convenció per a la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural fa una **definició del concepte de patrimoni cultural immaterial** que s'aproxima molt a la noció de "cultura" d'una societat, d'un poble. Així doncs, segons la Convenció, el PCI és present en "els usos, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques —juntament amb els instruments, els objectes, els artefactes i els espais culturals que els són inherents— que les comunitats, els grups i en alguns casos els individus reconeguin com a part integrant del seu patrimoni cultural.

El projecte de l'Inventari del Patrimoni Cultural Immaterial de les Terres de l'Ebre és el recull de totes aquestes expressions i pràctiques culturals que són característiques de les Terres de l'Ebre.

El projecte es planteja des d'una doble perspectiva de confluència entre el patrimoni cultural i el patrimoni natural. D'una banda, es pretén iniciar i posar en marxa a les Terres de l'Ebre un programa de salvaguarda del seu patrimoni cultural immaterial, tal i com preveu la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, i, de l'altra, que aquest programa es dirigeixi vers una potenciació de tots aquells elements que a nivell econòmic, social i cultural poden contribuir en un futur a un major desenvolupament sostenible de les Terres de l'Ebre.

El projecte d'inventari, impulsat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el Museu de les Terres de l'Ebre i l'Institut Ramon Muntaner, abasta les quatre comarques de les Terres de l'Ebre: Baix Ebre, Montsià, Terra Alta i Ribera d'Ebre. Neix vinculat a la declaració de Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre per la UNESCO l'any 2013.

Característiques del patrimoni cultural immaterial

- Es transmet d'una generació a l'altra.
- És recreat constantment per les comunitats i els grups en funció del seu entorn.
- Interactua amb la naturalesa i la història.
- Posseeix un sentiment d'identitat i continuïtat.
- Contribueix a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana.

Manifestacions del patrimoni cultural immaterial

- Tradicions i expressions orals, inclosa la llengua com a vehicle del patrimoni cultural immaterial.
- Arts de l'espectacle.
- Usos socials, rituals i actes festius.
- Coneixements i usos relacionats amb la naturalesa i l'univers.
- Tècniques artesanals tradicionals.

Capgrossos a Ginestar. Fons IRMU. Mariano Cebolla.

El perquè de l'inventari

Actualment es disposa d'estudis parcials, de gran qualitat i força inèdits, però no un estudi global que reculli la informació relativa al patrimoni immaterial de les Terres de l'Ebre i se'n fa difícil la seva conservació, divulgació i promoció. És fonamental, per tant, que es creïn els mecanismes necessaris per a preservar la nostra cultura i contribuir a transmetre-la i compartir-la entre els ciutadans i ciutadanes.

La realització de l'inventari ens aportarà una informació essencial que permetrà la difusió i preservació dels elements vius més identitaris del territori per valoritzar-los entre la població local.

Amb l'inventari contribuïrem a:

- La incorporació d'aquests elements en els currículums i planificacions educatives amb l'objectiu de contribuir a la creació de ciutadans compromesos amb el territori, amb sentiment d'identitat i amb la voluntat d'emprendre.
- La realització d'accions vinculades a fomentar la incorporació de la cuina tradicional, les tècniques tradicionals i els productes del territori en el sector de la restauració a nivell general com a valor afegit.
- El foment de la recuperació d'espècies vegetals i fruites autòctones, que han deixat de produir-se per al comerç, per a la seva reintroducció i exportació com a fet diferencial.
- El plantejament d'una oferta turística diferenciada que posi èmfasi en aquells elements més identitaris del territori.
- La planificació de formacions específiques per al sector turístic.

- La creació de programes de foment i acompanyament a l'emprenedoria adreçats a aquells sectors que tenen coneixements tradicionals sobre el medi.
- La detecció de les necessitats dels sectors artesanals amb l'objectiu de diferenciar-los del sector estrictament empresarial i canalitzar les seves demandes.
- La planificació de línies d'actuació vinculades a entitats i iniciatives a l'entorn del patrimoni cultural immaterial sobre la base de les seves necessitats.
- La planificació de línies de suport i exportació per a entitats, professionals i amateurs vinculats al patrimoni cultural immaterial per a projectar la seva activitat dins i fora.
- Identificar i potenciar aquells elements propis del patrimoni cultural immaterial de la zona que puguin afavorir el desenvolupament i el progrés socials.

Banda de música a Ginestar. Fons IRMU. Mariano Cebolla.

Objectius

Els objectius generals que es persegueixen amb la realització de l'inventari del Patrimoni Cultural Immaterial de les Terres de l'Ebre són:

- Dotar de continuïtat el desplegament a Catalunya de la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO, aprovada l'any 2003.
- Promoure la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de les Terres de l'Ebre com un element clau en la millora del desenvolupament sostenible a nivell social, econòmic i ambiental de la zona.

Els objectius específics que es volen assolir són:

- Realitzar un inventari exhaustiu, aprofundit i ben documentat del patrimoni cultural immaterial de les Terres de l'Ebre.
- Aprofundir en el reconeixement, la promoció i la difusió del patrimoni cultural de les Terres de l'Ebre.
- Contribuir a través de la identificació i l'aplicació del patrimoni cultural immaterial a la creació de noves propostes de dinamització social, cultural i econòmica de les Terres de l'Ebre.
- Implicar la població local i llurs institucions en un procés de participació activa tant en la realització de l'inventari, com en les propostes i accions posteriors de difusió i aplicació del mateix.

- Dissenyar fórmules d'aplicació de l'inventari del patrimoni cultural immaterial de les Terres de l'Ebre adreçades a la seva rendibilitat social i cultural.
- Fomentar l'associacionisme i la cohesió social de la zona de les Terres de l'Ebre a partir del seu patrimoni cultural immaterial.
- Contribuir a l'enfortiment del projecte de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre, vinculant el patrimoni natural amb el patrimoni cultural de la zona.

Festes de Sant Antoni a Ascó. Biel Pubill.

Com s'elaborarà l'inventari

La Convenció de PCI apunta, com una de les mesures de salvaguarda, la realització d'inventaris de patrimoni cultural immaterial d'acord amb la pròpia situació de cada societat.

El Departament de Cultura considera la realització d'aquest inventari com un mitjà d'identificació a partir del qual millorar les cadenes socials de transmissió i continuïtat del patrimoni.

A partir de les consideracions genèriques i orientatives de la Convenció en la realització d'inventaris de patrimoni immaterial s'estableixen les següents consideracions:

- Partir d'una perspectiva dinàmica del patrimoni cultural, que implica reconèixer el patrimoni com una pràctica social en constant evolució i transformació.
- Prioritzar els elements de la realitat que s'insereixen en una línia de continuïtat social i continuïtat temporal. El PCI ha de considerar també pràctiques modernes, contemporànies o de recent aparició.
- Aquestes pràctiques i elements culturals no han de ser fets concrets i puntuals, sinó que s'ha de poder identificar un procés de transmissió de l'element entre persones d'un mateix grup o entre grups diversos.
- Prioritzar els elements representatius de la cultura local de la zona.
- Es prioritzarà també aquells elements que, degut als elements esmentats de continuïtat i representació, tenen una incidència imperant en la configuració de la identitat dels grups i les persones.
- Plantejar l'inventari amb l'objectiu de poder gestionar en un futur el patrimoni de manera global. L'inventari ha de ser una eina la servei del desenvolupament local, al servei de l'impuls de l'activitat

econòmica local, i al servei d'una millora en la gestió del medi natural i de l'activitat cultural.

- Realitzar una selecció temàtica dels elements a inventariar partint de les categories establertes en la Convenció de PCI de la UNESCO, però establint unes classificacions concretes i unes divisions temàtiques a partir de les característiques socials i geogràfiques de les Terres de l'Ebre.
- Reconèixer determinats elements que per la seva rellevància social i natural poden recórrer de forma transversal les diferents categories i subcategories de classificació de PCI. En els cas de les Terres de l'Ebre, ens trobem davant d'una gran riquesa de paisatges naturals i culturals que històricament han implicat formes diverses d'adaptació d'aprofitament del medi, aportant actualment a les comarques de les Terres de l'Ebre una gran diversitat natural i cultural..

Com a suport documental es tindrà en compte els arxius de patrimoni etnològic i immaterial, com ara l'arxiu i centre de documentació del Museu de les Terres de l'Ebre, el Centre de Documentació de Patrimoni Etnològic de la Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals, l'Arxiu de l'Institut Ramon Muntaner, les Biblioteques de la Universitat Rovira i Virgili Arxius, les biblioteques i centres de documentació comarcals, municipals i dels diferents centres d'estudis i altres institucions de les Terres de l'Ebre, la Biblioteca de Catalunya i Arxiu Nacional de Catalunya.

També es comptarà amb el coneixement i implicació de les entitats del territori, com a agents de conservació i dinamització del patrimoni.

Festa Sant Gregori a Santa Bàrbara. Fons IRMU. Mariano Cebolla

Fases del projecte

Fase 1: 2015

- Definició i consolidació de l'organigrama
- Definició del perfil del director executiu
- Definició del funcionament de l'òrgan coordinador i pautar les diferents tasques a desenvolupar
- Estructurar els equips de treball i els equips de suport científic i tècnic

Fase 2: 2015 - 2016

- Definició objectius finals d'aplicabilitat
- Definició del pla de treball
- Creació dels grups de treball
- Desplegament del pla de treball
  - Documentació
  - Treball de camp

Fase 3: 2016

- Finalització del pla de participació
- Sistematització els resultats i tancar el treball de camp
- Delimitació i validació dels elements: elaboració llistat inventari
- Identificació d'elements que contribueixen al desenvolupament sostenible i propostes d'actuació
- Difusió de resultats i aplicacions

Mapa d'acció del projecte

- Comarques d'estudi:
  - Baix Ebre, Montsià, Terra Alta, Ribera d'Ebre
- Extensió:
  - 367.729 hectàrees (287.443 terrestres i 80.285 marines).
- Hi ha diversos espais protegits per la Xarxa Natura 2000.
- Municipis: 52
- Habitants (al 2014, dades IDESCAT): 185.294

Festa de la sega de l' arròs de Deltebre. Fons IRMU. Mariano Cebolla.

Organigrama

Òrgan institucional

Instància de tipus institucional/polític que dóna fermesa i cohesió al conjunt del projecte i en garanteix la utilitat posterior.

Les funcions són les de representació, cercar i recaptar recursos, de difusió, etc.

Presidència: Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Vocals:

- El president de la Diputació de Tarragona
- El rector de la Universitat Rovira i Virgili
- Els presidents dels Consells Comarcals del Baix Ebre, Montsià, Terra Alta i Ribera d'Ebre
- El delegat del Govern de les Terres de l'Ebre
- El director General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció
- Culturals del Departament de Cultura i president de l'Institut Ramon Muntaner
- El director dels Serveis Territorials de Cultura de les Terres de l'Ebre
- El president del Consorci del Museu de les Terres de l'Ebre
- El president del Consorci de Polítiques Ambientals de les Terres de l'Ebre (COPATE)
- El president de l'Ens de l'Associacionisme Cultural

Òrgan director

Òrgan dinàmic i amb capacitat de prendre decisions concretes en relació a qüestions econòmiques, científiques, metodològiques i de seguiment del projecte, i d'anar informant, a partir dels canals que s'estableixin, del seu desenvolupament a l'Òrgan institucional.

Presidència: Director general de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals

Vocals:

- La cap del Servei de Recerca i Protecció de la DGCPAAC
- Un representant dels Serveis Territorials de Cultura de les Terres de l'Ebre
- La directora de l'Institut Ramon Muntaner
- El director del Museu de les Terres de l'Ebre
- El director del Museu de Tortosa
- El director de l'oficina tècnica de la Reserva de la Biosfera
- El representant de la Delegació del Govern en els Grups de Treball
- Responsable del Servei al ciutadà-Cultura de la Diputació de Tarragona
- Directora executiva

Òrgan coordinador

Òrgan format per un director executiu i una coordinació científica del projecte a càrrec del personal tècnic del Museu de les Terres de l'Ebre, de l'IRMU, i de la DGCPAAC.

El treball de camp es realitzarà comptant amb dos equips de treball, encapçalats per dos antropòlegs, que es distribuïran l'activitat per comarques: Baix Ebre-Montsià; Terra Alta-Ribera d'Ebre.

Els equips de treball es completaran amb estudiants de la Universitat Rovira i Virgili i amb investigadors vinculats als centres d'estudis i d'altres entitats culturals del territori. També disposaran del suport científic d'ambientòlegs i historiadors i amb suport informàtic i audiovisual per al desenvolupament de la seva activitat.

Direcció executiva

Responsable de la gestió del projecte, del bon funcionament dels grups de treball, de facilitar als grups de treball els contactes i les eines necessàries per desenvolupar el treball de camp amb solvència, de fer el seguiment del treball de camp, de dissenyar el pla de participació i el pla de comunicació, de definir línies d'aplicabilitat finals per a l'Inventari, d'aconseguir recursos econòmics per al projecte, del contacte amb els òrgans institucional i director, del contacte amb els gestors i grups de treball vinculats a la Reserva de la Biosfera i del contacte amb les diferents administracions, entitats i equipaments per a implicar-los en el projecte.

Coordinació científica

La Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals, el Museu de les Terres de l'Ebre i l'Institut Ramon Muntaner.

Antropòlegs/lògues

Realitzaran el treball de camp com a responsables d'un equip format per estudiants de la Universitat Rovira Virgili i membres d'entitats i equipaments culturals del territori.

Pressupost

El projecte de l'inventari de Patrimoni Cultural Immaterial de les Terres de l'Ebre compta amb un pressupost de 262.000€ i es desenvoluparà en els anys 2015, 2016 i 2017.

FESTCAT.Horta de Sant Joan